

OPVOEDEN IN DE BUURT



Handleiding interactieve tool

COLOFON

Deze handleiding is een product van het Lectoraat Kwaliteit en Effectiviteit in de zorg voor jeugd. Het lectoraat ontwikkelt en onderzoekt manieren om de kwaliteit en effectiviteit in de jeugdzorg te vergroten. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met aanbieders van zorg voor jeugd en opleidingen aan de Hogeschool van Amsterdam.

Dit project maakt deel uit van het programma JOIN, jongeren in een veerkrachtige samenleving. Nieuwe arrangementen voor inclusiviteit en participatie, Nationale Wetenschapsagenda Startimpuls Jeugd, Werkpakket 4: inclusiviteit en diversiteit Route Veerkrachtige Samenlevingen - www.startimpuls-join.nl

Auteur

Sanne Rumping

m.m.v. ouders, Swazoom, Humanitas, ODS De Nellestein, OBS de Ster, Trias Pedagogica, opleidingen Social Work en Pedagogiek, Esmee Verheem en Leonieke Boendermaker.

Illustraties

Christa Moesker – animeer.nl

© Hogeschool van Amsterdam

December 2019

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van een volledige bronvermelding.

Lectoraat kwaliteit en effectiviteit in de zorg voor jeugd

Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie

Wibautstraat 5a

Postbus 2171

1000 CD Amsterdam

www.hva.nl/akmi

Inhoudsopgave

Introductie	4
Doelen	4
Inzetten tool in de praktijk.....	4
Achtergrond informatie	5
Vorbereiding en uitvoering.....	5
Voorbeelden groepsgerichte/individuele bijeenkomsten	8
Inhoud thema's, gedragingen en scenes	9

Wat? Tool en handleiding

Wat kan je ermee? De tool kan worden gebruikt om opvoedsituaties in de buurt bespreekbaar te maken en bij te dragen aan bewustwording van normen en waarden. De handleiding biedt ondersteuning over hoe de tool ingezet kan worden.

Voor wie is deze handleiding? Voor professionals en vrijwilligers die de tool gaan inzetten.

Hoe te gebruiken? De handleiding en animatie kunnen op een PC/Laptop/tablet gebruikt worden tijdens groepsbijeenkomsten of individuele gesprekken.

Aantal personen? 2-8 personen.

Introductie

Voor kinderen is het belangrijk dat zij veilig en gezond kunnen opgroeien in de buurt waar zij wonen. De meeste mensen (zoals ouders, vrijwilligers of professionals) weten niet zo goed hoe ze daar in de buurt voor kunnen zorgen, en of zij daar wel of niet een rol of taak in hebben. Dat blijkt onder meer uit het onderzoek “Samen naar een sterke pedagogische omgeving”. Samen werken aan een pedagogische omgeving in de buurt gaat niet vanzelf. De Hogeschool van Amsterdam heeft in samenwerking met ouders, vrijwilligers en professionals een tool ontwikkeld die u hierbij op weg kan helpen.

De tool is gemaakt om opvoedsituaties in de buurt bespreekbaar te maken. Dit gebeurt aan de hand van drie thema's: speeltuin, onderweg en schoolplein. Hierdoor kan op een laagdrempelige manier door- en met ouders, vrijwilligers of professionals gepraat worden over opvoedsituaties in de buurt. Dit zorgt voor reflectie op een opvoedsituatie en bewustwording van gedrag van (mede)opvoeders. Dit is een belangrijke stap om te kunnen werken aan het stimuleren van een positieve opvoed- en opgroeiomgeving in de buurt.

Doelen

De animaties helpen (toekomstige) professionals die in buurten en op scholen werken om na te denken over opvoeden in de buurt en hierover uit te wisselen binnen bijvoorbeeld hun teams. Ook kunnen de animaties helpen om met (groepen) ouders en/of vrijwilligers over opvoeden in de buurt na te denken. Het inzetten van de animaties in individuele gesprekken of groepsbijeenkomsten draagt bij aan:

- 1) De bewustwording van opvoeden in de buurt en gedrag van kinderen;
- 2) Het opgang brengen van het gesprek over opvoeden in de buurt;
- 3) Bewustwording van eigen en andermans normen en waarden rond opvoeden.

De animaties kunnen ingezet worden om opvoedsituaties in de buurt te bespreken voor opvoeders met diverse achtergronden en voor ouders die de Nederlandse niet machtig zijn.

Inzetten tool in de praktijk

Deze handleiding is geschreven voor een gevarieerd publiek: van vrijwilligers, tot startende en ervaren professionals. Daarom worden de stappen over hoe je de tool kan inzetten gedetailleerd beschreven. Gebruik de handleiding vooral op de manier die bij u en de organisatie past (voorbeelden vindt u op pagina 8). Om de tool te gebruiken zijn twee stappen belangrijk:

- de voorbereiding
- de uitvoering

De stappen en benodigdheden worden op de volgende pagina's uitgebreid toegelicht.

Ouder: “Hoe kan je ouders uitleggen dat bepaalde manieren niet kunnen? We hebben dat gehad, dat een moeder staat te schreeuwen waar alle kinderen bij zijn. Zulke ouders kun je meestal niet bereiken, niet op dat moment, dan voelen ze zich aangevallen. Maar met zo'n animatie heb je kans om toch door te dringen. (..) En dan is het niet aanvallend, maar constructief”.

Achtergrond informatie

De situatieschetsen in de tool komen voort uit het onderzoek [Samenwerken naar een sterke pedagogische omgeving](#) (SSPO). Dit is één van de projecten uit het [programma JOIN](#): Jongeren in een veerkrachtige samenleving. Dit is onderdeel van de route Veerkrachtige Samenlevingen binnen de Nationale Wetenschapsagenda. In het project is verkent hoe ouders, professionals en vrijwilligers zeggen te reageren op opvoedsituaties in de buurt. De situaties zijn ontwikkeld op basis van praktijkobservaties en interviews, en in nauwe samenwerking met medewerkers van voorscholen, basisonderwijs en vrijwilligers. Daarnaast vond er een beknopte literatuurstudie plaats naar opvoedstijlen van ouders en typologieën van gedrag van kinderen en jongeren om de situaties te onderbouwen. Meer informatie over de inhoud van de animaties vindt u op pagina 9 of bekijk de [Kennisclip](#). Voor meer algemene informatie over dit onderzoek [klikt u hier](#).

Voorbereiding en uitvoering

In grote lijnen omvat de inzet van de tool zes stappen:

- 1) Voorbereiding
- 2) Introductie over het onderwerp
- 3) Afspelen scene(s) per thema (steeds drie plaatjes)
- 4) Gesprek over scene
- 5) Afsluiting

Als u als professional of vrijwilliger gaat werken met de tool is het belangrijk om u te verdiepen in hoe u de tool kan gebruiken. Hiervoor kunt u gebruik maken van de handleiding, de [Kennisclip](#) en u kunt voorafgaand aan de bijeenkomst de tool doorlopen. Meer achtergrondinformatie vindt u op pagina 9. Op verzoek kan een training worden aangeboden om de tool in te zetten.

Benodigdheden

Individuele gesprekken met ouder	Groepsbijeenkomsten
Tool	Tool
Handleiding	Handleiding
Kennisclip	Kennisclip
PC, laptop of tablet met of zonder internet (tool kan op USB of gedownload afspelen in PowerPoint)	Beamer (laptop) met of zonder internet (tool kan op USB of gedownload afspelen in PowerPoint)
(toekomstige) professional/vrijwilliger/ouder	Gespreksleider
Pen en papier	Pen en papier
Rustige ruimte met 2 tafels en stoelen	Rustige ruimte met tafels en stoelen
Vragen uitgeprint op papier	Vragen uitgeprint op papier
	Flappen en stiften en/of bord en stiften

Voorbereiding

Het bespreken van opvoedsituaties kan gevoelig zijn voor opvoeders. Er zijn mogelijk ouders die opvoedvragen niet durven te bespreken of vervelende ervaringen hebben met het bespreken of aanspreken van elkaars kinderen of opvoedgedrag. Het zorgen voor een veilige sfeer is belangrijk om een open gesprek aan te kunnen gaan. Voorafgaand aan de groepsbijeenkomst en individuele

gesprekken is het belangrijk om na te denken over hoe u gaat zorgen voor de veilige sfeer.

Het Nederlands Jeugdinstituut, Rutgers, Movisie en Augeo, hebben in opdracht van het Ministerie van VWS en OCW [Tips](#) beschreven¹ om een veilige sfeer te creëren om gevoelige onderwerpen te kunnen bespreken. Deze tips zijn ook belangrijk om de tool in te kunnen zetten en opvoedkwesties bespreekbaar te maken.

Vormgeving bijeenkomsten

Gebruik van de tool in groepen/individuele gesprekken.

Gebruik de tool in groepen die betrokken zijn bij kinderen en hun sociale omgeving. Ook in een startende groep, bijvoorbeeld tijdens buurtbijeenkomsten, kan de inzet van de tool verbindend en inclusief werken. Houdt bij startende groepen oog voor het groepsproces. Als de groep zich nog moeten vormen is er mogelijk extra aandacht nodig voor de veiligheid. Deze punten zijn ook belangrijk voor het inzetten van de tool bij individuele gesprekken.

Meerdere bijeenkomsten

Er kan gekozen worden om per bijeenkomst één thema te behandelen. In totaal kunnen dan drie bijeenkomsten worden georganiseerd aan de hand van de tool. Het hebben van meerdere bijeenkomsten over opvoeden kan de vertrouwensband tussen opvoeders, vrijwilligers en of professionals ten goede komen. Bovendien kan het inzetten van meerdere bijeenkomsten bijdragen aan het bereiken van de doelen, kan worden gesproken over de eerdere bijeenkomsten en beklijft het onderwerp beter.

Werkvormen

Kies voor werkvormen die veiligheid bieden, bijvoorbeeld werken in tweetallen, werken met een woordvoerder of anoniem beschrijven welk gevoel de situatie oproept op een post-it. Laat opvoeders zelf een tweetal kiezen. Zorg voor heldere uitleg over het punt dat iedereen zelf bepaalt wat hij/zij inbrengt en wat in de plenaire groep bij de terugkoppeling uit subgroepen besproken zal worden. In sommige gevallen kan het de openheid ten goede komen als u in kleinere groepen werkt. Maak bijvoorbeeld vader- en moedergroepen of laat professionals en ouders met elkaar in gesprek gaan in tweetallen.

Duur bijeenkomsten

De duur van de bijeenkomst kan per groep en individu verschillen. Gemiddeld duren de groepsbijeenkomsten 1 tot 2 uur. De duur van het individuele gesprek kan variëren van 15 tot 60 minuten.

Indeling

Door tafels en stoelen in een u-opstelling te plaatsen, zorgt u ervoor dat iedereen elkaar goed kan zien. Dit komt de veiligheid ten goede.

¹ De tips beschreven in deze handleiding zijn een verwerking van de *monitor leren signaleren*.

Zorgstructuur.

Zorg dat u bekend bent met de zorgstructuur binnen de organisatie en/of stad waar de bijeenkomst plaatsvindt of waar u zelf werkt. Als er vragen of problemen zijn over de bijeenkomst, kunt u de ouders doorverwijzen naar de juiste persoon.

Diversiteit

Wees u ervan bewust dat de deelnemers mensen zijn als ieder ander en het soms moeilijk vinden om over onderwerpen te praten, bijvoorbeeld vanwege kwetsbaarheid of onzekerheid rond opvoeden. Maar ook cultuur, religie, sekse, leeftijd, verhouding vrouw/ man of voltijd/ deeltijd studenten. Besteed daar ook aandacht aan. Houd bij de voorbereiding van uw lessen rekening met de samenstelling van de groep en diversiteit.

Uitvoeren bijeenkomst

Introductie

Als u heeft nagedacht over de voorbereiding kan de bijeenkomst worden uitgevoerd. Bij de introductie start u met de kennismaking, afspraken, de duur en een korte toelichting over de doelen van de bijeenkomst. De kern bestaat vervolgens uit het afspelen van de animatie en het gesprek hierover hebben.

Gespreksleider

Uw houding als gespreksleider is erg belangrijk bij het scheppen van een veilige sfeer: een houding waarbij u niet oordeelt en waarbij deelnemers zich zelf kunnen zijn. Zorg ook dat de omgeving voor u veilig is, dat u (indien nodig) uw grenzen aangeeft en aansluit bij de gemaakte afspraken over veiligheid.

Maak afspraken met elkaar.

Maak aan de start van de bijeenkomsten afspraken met elkaar. Wat is er voor deelnemers nodig om zich veilig te voelen tijdens de bijeenkomst? Wat is er nodig om open met elkaar te kunnen praten over opvoeding? Schrijf de afspraken op het bord/flap. Voorbeelden van afspraken zijn: respecteer elkaars opvattingen en gewoonten, ook al bent u het er niet mee eens; alles wat tijdens de bijeenkomst besproken wordt blijft binnen dit lokaal.

Kern: Afspelen situaties

a) Kies een thema, speel één situatie (PowerPoint slide) af en ga het gesprek aan over de situatie.

b) Stel per situatie vragen zoals:

- Wat ziet u gebeuren in deze situatie?
- Is deze situatie herkenbaar? Komt dit wel eens voor in deze buurt?
- Wat vindt u van de situatie?
- Zou u hetzelfde reageren in deze situatie? Zou u het wel/niet anders aanpakken? Waarom?
- Wat vindt u ervan dat een andere ouder op deze manier reageert?
- Waarom denk u dat de ouder zo reageert?
- Begrijpt u deze reactie vanuit het gezichtspunt van de ouder?
- Vindt u dat wij (als buitenstaander die deze situatie zien) dienen te reageren?
- Waarom wel/niet? Hoe dan?
- Is het onze verantwoordelijkheid?

c) Vat de antwoorden per slide samen op een flap of in het gesprek.

Kijk op **p. 10** voor de betekenis per situatie

d) Start met de nieuwe situatie en stel opnieuw de vragen. Herhaal dit totdat de slides van het thema behandeld zijn (in totaal 4 scènes).

Let op: het kan zijn dat deelnemers de situaties anders opvatten dan bedoeld (zie pagina 9/10 voor meer informatie over de betekenis van de situaties). Ga daar dan actief op in, dat biedt mogelijkheid tot discussie.

Vervolg – wat neemt u mee?

Vat samen wat er is besproken tijdens de bijeenkomst en vraag aan de deelnemers één punt dat zij meenemen in gedachte.

Voorbeelden groepsgerichte/individuele bijeenkomsten

Thema- of ouderbijeenkomsten

Bij organisaties worden steeds vaker oudercafés, vaderbijeenkomsten, koffieochtenden voor moeders of themabijeenkomsten georganiseerd. Deze bijeenkomsten worden ingezet voor uitwisseling van ervaringen en ideeën rond opvoeding: hoe, wat en wil je als ouder doen bij de opvoeding? Hoe zou jij wel of niet reageren in de buurt? Het gaat bij de uitwisseling niet alleen over de ouders onderling, maar ook over de relatie tussen ouders en de school en de invloed hiervan op het kind.

Professionalisering

De tool kan ook ingezet worden voor professionalisering, bijvoorbeeld om opvoedingsverantwoordelijkheid van medewerkers/vrijwilligers te bespreken in teamvergaderingen of trainingen. Het kan bijvoorbeeld gaan over de verschillende culturele achtergronden van de professional of de opvoeder, en de invloed van eigen normen en waarden op hun ideeën over opvoeding en in het contact met kinderen en/of hun opvoeders. De tool kan helpen om kaders rond opvoeding en het pedagogisch klimaat binnen de organisatie te ontwikkelen.

Onderwijs

De tool kan ook ingezet worden voor onderwijsdoeleinden. (toekomstige) Pedagogen en social workers, docenten in opleiding, allemaal gaan zij werken met de omgeving van het kind en zullen te maken krijgen met de dilemma's die de animaties laten zien.

Individuele gesprekken

Het aangaan van gesprekken over opvoeding met een ouder kan moeizaam zijn en kan gevoelig liggen. Het vergt durf, kennis en vaardigheden van een vrijwilliger, professional, of andere ouder. De inzet van de tool kan helpen om een gesprek op een constructieve manier aan te gaan en opvoedsituaties (in de buurt) bespreekbaar te maken. Belangrijk is om daarin partnerschap met de ouder aan te gaan en authentiek te zijn: wees uzelf met begrip voor de ander en de situatie.

Inhoud thema's, gedragingen en scènes

In de tool komen verschillende thema's (locaties), opvoedstijlen van de ouders, en soorten gedrag van het kind terug. Hieronder volgt een korte toelichting per thema, opvoedstijl en soort gedrag van het kind. Op de volgende pagina vindt u meer informatie per scène en/of bekijk de [kennisclip](#).

Thema's en gedragingen

Hieronder vindt u een korte uitleg over de verschillende thema's, de opvoedstijlen van de ouder en de gedragingen van het kind in de animaties.

Tabel 1. Overzicht thema's in animatie

Schoolplein	Onderweg	Buurtspeeltuin
Op het schoolplein zijn vaak veel kinderen, ouders en professionals aanwezig. Iedereen heeft daar een andere rol, maar wie heeft welke rol in welke situatie?	Steeds vaker zijn mensen onderweg, dat heeft invloed op de reikwijdte van de omgeving waar kinderen én mensen onderweg mee in aanraking komen. Hoe beïnvloedt dat u?	In de buurtspeeltuin zijn vaak veel kinderen en ouders aanwezig. De buurtspeeltuin is een plaats voor veel interactie tussen opvoeders onderling en voor interactie met kinderen. Hoe gaat u daarmee om?

Tabel 2. Overzicht opvoedstijlen en gedrag kind in animatie

Opvoedstijlen	Gedrag van het kind
Autoritatief: 'geeft uitleg & toont begrip met gezag'	Internaliserende gedrag: zoals teruggetrokken gedrag/angstig
Autoritair: 'omdat ik het zeg'	Externaliserend gedrag: zoals slaan of schoppen.
Permissief: 'alles mag'	

Inhoud per scene

Hieronder vindt u per scene een korte uitleg over het gedrag van het kind en de opvoedstijl van de ouder.

Tabel 1. inhoud per scene

Thema	Scene	Gedrag kind	Opvoedstijl ouder
Schoolplein	1	Internaliserend - teruggetrokken gedrag	Permissieve opvoedstijl – negeert gedrag kind
Schoolplein	2	Externaliserend - kwetsend gedrag	Autoritatieve opvoedstijl – aanmoedigen tot praten
Schoolplein	3	Externaliserend - stelen	Permissieve opvoedstijl – negeert wangedrag kind
Schoolplein.	4	Externaliserend - driftig gedrag	Autoritaire opvoedstijl - eist gedrag
Onderweg	1	Externaliserend - druk gedrag	Autoritaire opvoedstijl - eist gedrag
Onderweg	2	Normaal gedrag - kind luistert	Autoritatieve opvoedstijl - uitleggen gedrag
Onderweg	3	Externaliserend - fysiek agressief gedrag	Autoritaire opvoedstijl - grijpt kind vast
Onderweg	4	Externaliserend - druk gedrag	Permissieve opvoedstijl – negeert wangedrag
Buurtspeeltuin	1	Externaliserend – rusteloos gedrag	Permissieve opvoedstijl – negeert wangedrag
Buurtspeeltuin.	2	Internaliserend - sociale angst	Autoritaire opvoedstijl – eist gedrag
Buurtspeeltuin.	3	Normaal gedrag - kind speelt	Ouder observeert (<i>dit kan wel discussie oproepen vanwege telefoongebruik</i>)
Buurtspeeltuin	4	Internaliserend - Teruggetrokken gedrag	Autoritaire opvoedstijl - eist gedrag en grijpt kind vast



© HvA AKMI: December 2019

AMSTERDAMS KENNISCENTRUM VOOR MAATSCHAPPELIJKE INNOVATIE

Lectoraat Kwaliteit en Effectiviteit in de Zorg voor Jeugd

Wibautstraat 5a / Postbus 1025 / 1000 BA Amsterdam

www.hva.nl/zorgvoorjeugd

